

Deze school werkt dus mede aan de maatschappelijke vorming van de vrouw.

Eene politieke ontwikkeling der staatsburgeres, waartoe de Groningsche hoogleeraar aanspoort, meldt dit program niet. En toch komt dit laatste vraagstuk meer dan ooit naar voren, nu, naar veler meening, de invoering van het actief vrouwenkiesrecht niet lang meer op zich zal laten wachten.

In *Zweden* is men nog niet zoo ver, maar daar kondigt de regeering toch reeds aan, dat zij het initiatief zal nemen tot grondwetsherziening, waardoor vrouwen kiesrecht zullen krijgen en het kiesrecht voor de mannen uitgebreid zal worden.

In *Engeland* werd in het Lagerhuis het wetsontwerp, waarbij de beletselen voor vrouwen, om in het Huis zitting te nemen, worden opgeheven, met algemeene stemmen in tweede lezing aangenomen.

Wat het stemrecht in de kerk aangaat, daaromtrent is in ons land eene beslissing gevallen. Het synodale voorstel om het stemrecht voor vrouwelijke lidmaten in de Hervormde Kerk in te voeren, is door de Provinciale Kerkbesturen verworpen. Het kon de vereischte twee derden der stemmen niet halen, er waren 36 stemmen voor en 27 tegen.

In *De Ploeger* schrijft *Mevr. H. A. van Riel—Smeenge* een stukje over „*De taak der vrouw*”, dat aldus aanvangt: „Nu het stembiljet komt, resten ons nog maanden van verhoogde werkzaamheid.” Dat zijn wij met de schrijfster eens en wij hopen, dat al onze lezeressen in verband met de nieuwe functie die haar wacht, haar tijd goed zullen gebruiken. In Friesland kwam reeds eenige actie. Te *Zwaagwesteinde* is een Chr.-Hist. kiesvereniging opgericht met 35 leden, waaronder 5 vrouwen. Daar zal het heen moeten! De kiesverenigingen zullen ook de vrouwen als leden moeten opnemen om mede te werken aan de politieke ontwikkeling van de vrouw!

Mevrouw van Riel verwacht veel van de intrede van de vrouw in het staatkundig leven. Zij zegt o.a.: „Laat het de vrouw zijn, die boven alles stelt vrede, verzoening en liefde. Immers dan alleen zal de gemeenschap baat vinden bij het deelnemen der vrouw aan het

staatkundig leven, als hare vrouwelijke, hare moederlijke eigenschappen speciaal tot uiting komen.

Juist omdat ze vrouw is, moet ze der wereld veel kunnen geven, zooals tot nu toe alleen aan haar huisgezin geschonken werd.”

Is deze eisch van de schrijfster niet wat hoog? Wordt onze taak niet te zwaar: veel aan het huisgezin geven en daarnaast veel aan de wereld buiten het huisgezin?

Of zal het vraagstuk over vrouwenkiesrecht, dat misschien spoedig opgelost wordt, plaats maken voor een nieuw probleem? Laat de getrouwde vrouw in dien strijd nooit aarzelen en haar plaats in het huisgezin hoog houden! Maar met de ongehuwde vrouw werke zij zoo veel mogelijk mede ook aan haar politieke ontwikkeling, om straks met eere aan de zijde van den man te staan!

A. D.

De Predikantsvrouw.

XIII.

Nood in de Pastorie.

Laat ons niet over zorgen klagen;
Laat ons die moedig samen dragen;
De krachten daartoe van Hem vragen,
Die ons zoo rijk gezegend heeft!

Want dartel toch als vlinderkes,
Zijn onze zeven kinderkes,
Met kleine mondjes, groote magen.
En is er soms veel brood te kort,
En zinkt de moed tot in de schoenen,
Wij krijgen toch, als 't avond wordt,
Elk zeven zoenen!

Een nieuwe tijd is aangebroken.

Een tijd waarin vele geheimen ontsluit worden, een tijd waarin het velen menschen vergund wordt een blik achter de schermen te werpen. En nu ziet de een den ander verwonderd aan. Men wrijft zich de oogen uit, en vraagt: droom ik of waak ik? Gaat 't er

zoo toe in de wereld, en heb ik dat nooit geweten?

Staatsgeheimen worden geschonden, maar evenzeer die van het particuliere leven.

De predikantsvrouwen waren in het bezit van een gewichtig „ambts”-geheim. Jaren, eeuwen misschien, wisten ze dit zoo zorgvuldig te bewaren, dat velen het bestaan er van zelfs niet vermoedden. En dat, terwijl ze nog wel een glazen huis bewoonden!

Nooit, of niet dan heel fluisterend, en dan alleen in zeer beperkten kring, bespraken zij onderling wel eens het groote, gemeenschappelijke geheim, dat hen allen bezwaarde, dat hen als 't ware in één bond vereenigde. Maar in de gemeente zwegen ze er over, als bij afspraak; deze mocht niet weten van den vreemden, ongenooden gast, die in elke pastorie zich een plaats wist te veroveren. Hoe waakzaam immers de vrouw des huizes ook was, op een gegeven oogenblik drong de nood er binnen, om zich niet meer te laten verdrijven.

Op onverklaarbare wijze is het evenwel in dezen moeilijken, abnormalen tijd ten slotte uitgelekt, dat elke pastorie een bewoner méér telde, dan de gemeente wist. Maar niet door een onzer, daar zijn we zeker van, is ons geheim geschonden. Neen, dien smaad willen we niet dragen, dien werpen we verre van ons.

Toen de oorlog losbrak, werden plotseling alle dingen anders. Toen het kanon in het buitenland begon te dreunen, overstemde het zelfs hier in Nederland alle menschelijke fijngevoeligheid.....

Ruwe handen zijn aan 't werk getogen en hebben in uw en in mijn binnenste alles onderste-boven gewroet, en nu helpt het niet meer of gij uw hoofd zalf en uw aangezicht wast, en er tegen waakt een droevig gezicht te toonen, opdat het van de menschen niet gezien zou worden dat gij vast.....

Ach, ontken het maar niet, dat toen voor de allereerste maal het veelzeggend opschriftje u onder de oogen kwam, dat thans boven dit artikel geplaatst is, u de ontroering doorhuiderde, dat ge iets voeldet als van een schrijnend wee..... En niemand, niemand scheen er bij te denken hoe pijnlijk zulk een

publieke bespreking van intieme, huiselijke aangelegenheden wel moest zijn voor die breede schare van predikantsvrouwen, welke zoo lang en zoo bang zwijgend en moedig hadden weten te dragen.....

Niet, dat de predikantsvrouw zelve er zich voor behoefde te schamen: armoede is toch geen schande..... Maar dat er armoede, dat er nood heerschte in de pastorie, en ook bij onze voorgangers altijd geheerscht heeft, dat was toch zeker niet tot eer van de vele zeer welgestelde familiën, die uw gemeente telde, en opdat om hunnent wil Gods Naam niet zou gelasterd worden, dáárom hebt ge uw zorgen zoo angstvallig weten te verbergen. Men mag er u dankbaar voor zijn!

Van den eersten dag aan, dat ge de pastorie binnenkwaamt, hebt ge er u op toe moeten leggen, met uw zeer beperkt inkomen in de bescheiden behoeften van de uwen te voorzien. En dit resultaat mocht gij niet trachten te bereiken, door uw leven in te richten als dat van een gewone arbeidersfamilie, maar gij moest het zoo zien te schipperen, dat uw gezin naar buiten-uit altijd nog den indruk wist te geven, alsof er een zekere welvaart heerschte in uw woning. Reeds in het eerste jaar van uw huwelijk — de oorlog was toen nog lang niet in 't zicht — is 't u echter heel duidelijk geworden, dat, hoe zuinig ge ooit mocht zijn, ge nooit door overlèg zoudt kunnen komen tot overlèggen; tot het wegbergen van een klein spaarpenningske voor den kwaden dag; tot het bewaren van een appeltje voor den dorst.....

Dat heeft zeker de persoon geweten of vermoed, die, toen de kwade dag werkelijk kwam, het eerst, uit goedheid, de trompet aan den mond zette, en krachtig in 't rond heeft geschetterd: „Er is nood in de pastorie!”

Wie die persoon geweest is, we weten het niet. Evenals bij een ooploopje op straat, degenen die er aanleiding toe gaven, zich ongemerkt uit de voeten maken, zoo is ook deze trompetter zoek geraakt, doordat die koude, nuchtere woorden aanstonds als in echo herhaald werden in courant en kerkblad, en liefst in vette letter gedrukt stonden boven een berichtje, waarin de nood der pastorie naar

voren werd gehaald en menig droef geval bij wijze van anecdote wereldkundig gemaakt.

En wat het meest zonderling aandoet bij heel dit wonderlijk gebeuren, is wel het feit, dat men thans na vier jaren oorlog, zich houdt alsof de nood in de pastorie een nieuwigheid is van den laatsten tijd, alsof een dergelijke toestand vóór den oorlog ondenkbaar ware geweest.

Nu, gij weet heel goed hoe de omstandigheden waren, hoe die altijd geweest zijn, ook vóór 1914! Gij en vele predikantsvrouwen met u zijn er op den duur zelfs zóó aan gewend geraakt, dat ge den toestand soms niet eens meer als een misstand beschouwdet, maar als iets heel gewoons, als iets dat nu eenmaal zoo hoort, en dat wel nooit anders zal worden.

't Is best mogelijk, dat ge boos op me wordt, omdat ik dit hier thans zoo openlijk neerschrijf, maar nu iedereen het tòch weet, laat men dan nu gerust de volle waarheid hooren, anders valt, nu de oorlog voorbij is, heel de goe-gemeente wéér in slaap en gij zijt nog even ver als voorheen.

Gij hebt zoo lang naar anderer leed geluisterd, en het uwe altijd diep begraven; roep nu uw herinnering wakker en spreek vrij uit — neem den menschen den blinddoek van de oogen.....

Ja, toen ge op uw dorpje kwaamt, hoe verheugde u toen het uitzicht van de pastorie — die vrije blik op de uitgestrekte weiden, waar buurman's beste melkkoeien graasden! Maar na verloop van enkele jaren, neen, toen kondet gij er haast niet meer naar kijken, vooral niet als het melktijd was, en de knechts en de meiden met inspanning van alle krachten de volle emmers huiswaarts droegen..... En gij liept met uw geëmailleerd liter-kannetje door 't huis, en uw kleine bleekneusjes hieven dan als dorstige poesjes de blonde krullopjes omhoog en vroegen om wat melk..... wat deed het dan 't moederharte pijn, wat kostte het een moeite met geveinsde opgewektheid te zeggen: „morgen, dan krijgen jelui weêr, hoor, maar voor vandaag is alles al opper-de-pop”!

Zeker, ge hielt den wrevel ten onder, ge

worsteldet er tegen, maar toch kwam de vraag wel eens bij u boven, of buurman er werkelijk nooit aan zou denken, dat er in de pastorie behoefte kon zijn aan een klein gedeelte van zijn melk-oogst, dat de kindertjes maar ma-gertjes waren, en gij heelemaal niet sterk.....

Laat mij een woord mogen zeggen, ten gunste van uw buurman. Die gedachte is stellig nooit bij hem opgekomen! Een boer moge niet zoo gemakkelijk afstand kunnen doen van zijn geld, geen boer was ooit gierig of zuinig / waar het een gift in natura gold.

Maar in den boerenstand heeft men er geen flauw besef van, wat het leven in de pastorie kost. Het bedrijf brengt meê dat schier geen levensmiddelen behoeven aangekocht worden, en dat (in gewone tijden natuurlijk) melk, boter, eieren, groenten, vleesch en spek, erwten en boonen in zóó ruime mate op de boerderij voor handen zijn, dat het overschot hiervan zelfs nog als ruilmiddel dienst kan doen in den kruidenierswinkel. 't Gevolg hiervan is, dat de boerin van vijf gulden „huishoudgeld” in de week, nog bijna de helft kan ovenhouden. En naar dien maatstaf wordt vaak door een boer het leven van een burger beoordeeld. Hij meent met een oprecht hart, dat het traktement van zijn dominee ruim voldoende is, om zonder zorg blijmoedig zijn arbeid te verrichten.

De gegoede handelsstand kan zich evenmin indenken wat het zeggen wil, van een beperkt inkomen te moeten leven, zonder dat er eenig „bedrijfskapitaal” aanwezig is. Eén onvoorziene uitgave, één te vroeg aangeboden kwitantie kan aan 't eind van 't kwartaal geldlooze dagen, ja, geldlooze weken ten gevolge hebben, die neerdrukkend werken op lichaam en ziel.

Eigenlijk is heel die nood in de pastorie dus maar een kwestie van verkeerd begrijpen. Men heeft zich de positie van het predikantsgezin nooit goed ingedacht. Ziedaar de fout. Zoodra die fout hersteld wordt — dan breken de zonnige dagen aan!

Gaat het de predikantsvrouw niet evenzoo, maar in tegenovergestelde richting? Melkrantsoeneering? Vleeschnood? Kleeding-schaarschte? Gebrek aan schoeisel? Hebben

vele gemeenteleden daarmee in de laatste jaren pas kennis gemaakt?

Voor anderen mogen eerst thans de magere jaren aangebroken zijn, gij, in uw pastorie, hebt de vette *nooit* gekend!

Het dringt nu pas tot u door, dat ge uw tijd zóó lang en zóó ver vooruit zijt geweest!

In dit licht bezien begrijpt ge ook het vele klagen, maar toch vraagt ge u af, nu ieder gerantsoeneerd wordt in melk en niemand vleesch kan krijgen, nu elk zich durft vertoonen in een kleed van verouderd snit en er met oude schoenen geloopt mag worden, of het nu niet mogelijk is, dit leed gezamenlijk en zonder morren te dragen? Wat beteekent eigenlijk deze zeer lichte verdrukking, vergeleken bij den zegen, dien God ons schonk door Nederland voor oorlog en revolutie te bewaren?

Maar — als iedereen zich baadt in een zekere weelde, dan, als er heelemaal geen aanleiding toe is, zooveel te moeten ontberen, wat anderen in onzen stand genieten, en dat dan nooit te mogen laten merken, zie, daar is zelfverloochening, daar is vertrouwen op God voor noodig.....

Tegenwoordig doen vele zéér welgestelde ouders ervaringen op, die u niet vreemd waren in den tijd, toen er bijna *overal* elders voldoende voedsel, kleeding en schoeisel was — *behalve* in pastorie en onderwijzerswoning!

Laat de gemeente zich dus nu vooral niet te zeer verontrusten over den nood in de pastorie: nergens worden de ontberingen immers gemakkelijker gedragen dan daar, waar men ze niet als zoodanig aanmerkt.

In het gezin van den predikant wordt de geschiedenis van Daniël en zijn vrienden dikwijls verhaald. En de kinderen weten het, hoe dezen, die slechts van het gezaaide aten en water dronken, schooner van gedaante en vetter van vleesch waren, dan de jongelingen die de stukken van de spijs van 's koning tafel kregen!

De voornaamste zorg, die in dezen tijd bijna elke predikantsvrouw drukt, is die om niet-onder-schulden-te-geraken.

Men mag veilig aannemen dat, zéér matig berekend, het leven per persoon en per week

één gulden en vijftig cent duurder is geworden. Denk maar alleen aan de wasch en de schoenenreparatie. Dit beteekent voor een gezin, zeg van tien personen, (de meeste pastoriën zijn immers dicht bevolkt) een wekelijksch tekort van vijftien gulden of van zeven honderd en tachtig gulden per jaar. Indien de duurte-toeslag daarin dan niet geheel voorziet, nietwaar, wat wordt het leven dan bang.

En als die er wél in voorziet?

Ik zal u zeggen, hoe het dan gaat.

Dan wordt dit glorieuselijk vermeld in de courant, want ten opzichte van een predikant mag alle kieschheid vermeden, en moeten alle rechterhanden in den lande weten wat sommige linkerhanden doen.

De dienstbode is al een van de eersten, die het heugelijk berichtje in het kerkblaadje ontdekt. Natuurlijk rekt ze op een gedeelte van de „winst”. En nu iedereen weet, en er goed van doordrongen is, dat de dominee in eens zoo'n Croesus is geworden, komen er verschillende circulaires met kennisgeving, dat b.v. de dokter zijn visites heeft „opgeslagen”, het schoolgeld is verhoogd en de schoolboeken duurder zijn geworden, terwijl men tot de onaangename ontdekking komt dat de prijs der brandstoffen verdubbeld is — en zóó glipt dan langzamerhand, heel ongemerkt, bij stukjes en brokjes, de duurte-toeslag de deur weér uit; feitelijk zonder eenige daadwerkelijke verlichting te hebben aangebracht.

Misschien, nu iedereen in dezen tijd heeft leeren verstaan wat het zeggen wil, zelfs aan het hoog noodige gebrek te hebben, zullen er betere tijden aanbreken voor het predikantsgezin. Het is te hopen, óók met het oog op de kinderen. Kinderen voelen soms zoo diep, en lijden vaak zoo intens. Daarom, al is de nood hoog geklommen, al gevoelt ge u zoo nameeloos vermoeid door onophoudelijk geld uit te moeten geven, dat niet aanwezig is — ach, laat dit dan niet merken aan uw kinderen. Gun hun een onbezorgde jeugd; hun schoudertjes zijn nog te smal om zulk een last meê te dragen.....

Als ik u eens vertelde van een predikantsdochtertje van omstreeks twaalf jaar, dat na een langdurig lijden haar einde voelde nade-

ren. Haar vader zat aan haar bedje, en zij omkleemde met haar beide magere handjes diens groote, breede hand, „Ik ga naar den hemel, vader”, fluisterde ze met een tinteling van geluk in haar oogjes. Maar plotseling kwam er een uitdrukking van angst en vreeze over haar smal gezichtje, en zwaar ademhalend ging ze hijgend voort: „maar o, vader, weet u wat ik zoo vreeselijk vind..... de begrafenis zal zoo veel kosten..... en ik kan het toch niet helpen.....”

In stomme smart boog de arme vader het hoofd, zonder dadelijk een troostvol antwoord gereed te hebben. Hoe menig jaar had hij met angst de doktersrekening tegemoet gezien, en nu, ach, hij kon het zich niet ontveinzen, ook hij had reeds met schrik gedacht aan de *onbetaalbare* onkosten, die bij het verscheiden van zijn lieveling zijn leed nog zouden verzwaren.

Zulke toestanden, men kent ze in het werkmansgezin niet. Daar kan men in de „bus” gaan. Zijn er „loopende” zieken, dan tracht men een kaart te krijgen voor de kliniek, en gedurende een volle maand wordt men voor de luttele som van één gulden opperbest geholpen. Is er voor een patiënt verandering van lucht noodig of opname in een sanatorium, dan helpt of de diaconie of er circuleert een lijst — en dominee is zeker een van de eersten die er op teekent, al ziet hij voor zijn eigen kind, dat in soortgelijke omstandigheden verkeert, geen uitkomst om het in dier voege te geven wat het behoeft.

Gewoonlijk noemt men dengene rijk die meer bezit dan strikt noodig is om in zijn eigen behoeften en in die der zijnen te voorzien, en daarbij den stand waarin God hem plaatste op te houden. Arm daarentegen is niet slechts hij die het noodige mist voor het leven van zich en de zijnen, maar ook hij, die het noodige mist om te blijven in den stand waarin God hem heeft geplaatst. De Schrift stelt als eisch, dat in deze tweeërlei behoefte worde voorzien.

Elk predikant, wiens huwelijk kerkelijk is bevestigd, heeft in het midden der gemeente plechtig beloofd, dat hij in het zweet zijns aanschijns zoo getrouw en naarstig in zijn

goddelijk beroep zal arbeiden, dat hij zijn gezin met God en *met eere* zal onderhouden. En de predikantsvrouw heeft van haar kant beloofd, dat zij op haar huishouding goede acht zal hebben en *zonder wereldlijke pracht* leven.

Denk u eens even in: wat een bittere ironie!

Wie zou het meeste gevaar loopen de gedane belofte te schenden?

Dadelijk geef ik u toe, dat niet iedere predikant van zijn traktement behoefte te leven. Naar de schatting der gemeente zijn er „een massa” die „geld van zich zelf” hebben. In werkelijkheid is dit getal echter o, zoo klein. Maar de enkelen, die in breeder kring als „rijk” bekend staan, moeten er dan ook voor bloeden! De kerkeraad, die het traktement bepaalt, houdt krachtig rekening met dominee's gevulden effecten-trommel. Aan zó'n predikant willen zij een „koopje” hebben!

De meesten zijn evenwel in den boven omschreven zin arm te noemen. Doch wie niet gefortuneerd is, behoeft immers, als hij niet wil, evenmin van zijn traktement te leven?

Ge hebt toch wel gelezen dien openlijken oproep, per advertentie, in sommige onzer christelijke bladen, aan predikanten, die eenige bijverdiensten wenschen?

Welke predikant zou die niet verlangen, vooral als de nood dringt?

Om tot die bijverdiensten te kunnen komen moet echter arbeid verricht, of ten koste van de gemeente, of ten koste van het zenuwgestel van den dominee. Er wordt tegenwoordig druk geschreven en gesproken over een acht-urigen werkdag, maar ik denk dat er heel weinig predikanten gevonden worden, die deze arbeidsbegrenzing niet verre overschrijden. Gewoonlijk beginnen zij hun arbeid 's morgens om negen uur, om schier onafgebroken door te werken tot 's avonds tien of elf, dikwijls zelfs zonder vrij etensuur. Want de menschen in de gemeente kennen gauw het foefje om juist onder etenstijd te komen: „anders ben je nooit zeker, dominee thuis te treffen.....”

Vele jonge predikanten zien zich genoodzaakt, reeds na enkele dienstjaren emeritaat aan te vragen. Is het wonder, dat bij een leven

van zóóveel geestelijke en lichamelijke inspanning, en dan nog wel zonder den wekelijkschen rustdag, dien anderen genieten, het zenuwgestel dikwijls zóó geschokt wordt, dat er op genezing niet meer te hopen valt?

Menige gemeente mocht wel wat zuiniger op haar predikant zijn, door minder zuinig voor hem te wezen!

'k Ben er van overtuigd, dat deze dingen slechts één keer gezegd behoeven te worden, om verbetering van toestand te doen intreden. De aandacht moet er op gevestigd, de oogen moeten er voor open gaan. In bijna elke gemeente zijn goede en gewillige, en ook kapitaalcrachtige elementen genoeg, die een stoot kunnen geven in de goede richting.

Als men slechts van de noodzakelijkheid van een doortastend optreden doordrongen is!

Een goed zwemmer kan niet aan den kant van den wal blijven staan, als hij een drenkeling ziet in levensgevaar. Hij kan niet nalaten een krachtige poging tot redding te wagen; hij overlegt niet of hij het doen zal. Hij weet dat hij oogenblikkelijk moet handelen, en dat het anders te laat is.

Wie echter oordeelt dat de traktementen der predikanten zóó hoog moeten zijn, dat in dezen abnormalen tijd gehéél zonder zorg kan geleefd, vergist zich. De druk der tijden wordt overal gevoeld, en het traktement bijeengebracht, ook door hen, die zelf onder dien druk te lijden hebben.

De predikantsvrouw moet begrijpen, dat het begrip „stand” rekbaar is, doch ook voor inkrimping vatbaar. Geen enkele predikantsvrouw mag weelde eischen in de pastorie, alleen maar een weinigje meer poëzie. Nooit mag de wereld denken, dat God dáár om den broode gediend wordt. Ook moet de opvoeding uiterst sober zijn. Soberheid staalt het karakter en sterkt de zenuwen. Alléén dit voorrecht gunne men den predikant, dat hij zijn kinderen zonder al te groote zorgen kan doen opleiden tot een gelijkwaardige positie in kerk of maatschappij. Ook de werkman kan immers zijn kind gemakkelijk, zonder veel opoffering, onderricht laten geven in een of ander vak.

Over het algemeen gaat het leven in de

pastorie te zeer gebukt onder financiëele lasten. En al wordt straks alles weér goedkooper, de nood in de pastorie blijft nog jaren drukken. Is er in de bange tijden, die achter ons liggen, niet door vele predikanten gedurig geld geleend, om niet geheel en al ten onder te gaan? En dat geld moet teruggegeven; daarenboven het huishouden weér op peil gebracht.

Neen, lieve vriendin, houd mij niet tegen! 'k Wil niet onbescheiden zijn, noch zal al te veel uit de school klappen. 't Ligt niet in mijne bedoeling, te spreken uit uw naam alleen, en 'k heb evenmin rechtstreeks mij zelve op het oog. Maar waar anderen A hebben gezegd, kunnen wij er niet aan ontkomen B te zeggen.

De zaak dient nader toegelicht; zóó alleen is verbetering te verwachten. Vurig hoop ik, dat niemand mij betichten zal van onedele bedoelingen — maar zelfs de vreeze daarvoor doet mij niet terugdeinzen.

'k Zal doen wat ik mijn plicht acht; niet om mijzelve, maar ter wille van zoo velen, die door zorg worden verteerd.

Vastberaden grijp ik het touw van de noodklok.

Naderbij tredend, bemerk ik dat het nog nieuw is. Nog nimmer gebruikt door eenige predikantsvrouw..... Neen, tòch niet aarzelen! Er was moed toe noodig om zóó lang te zwijgen, er behoort eveneens moed toe om handelend op te treden.....

Hoor, gemeente des Heeren, hoor!

De noodklok klept!

Het nieuwe touw doet pijn aan m'n handen; nooit verrichtte ik zwaarder werk! O, dat het niet vuil en vettig behoeft te worden door veelvuldig gebruik! Dat ik niet behoef te luiden tot er eelt in m'n hand is!

Hoor! De noodklok klept, somber en dof!

Angstig en snel!

Hoor, hoor.....!

Er is nood in de pastorie!

Haast u! Hoor! Hoor!

En — zie rond.....

... ..

Doch gij, mijne zuster, wees niet versaagd. Gij zijt het kind van een rijken Vader, wiens is het zilver en het goud, en het vee op duizend

bergen. Menigmaal hebt gij in uw leven God leeren kennen als een *verrassend* God. Als het water tot aan de lippen kwam, was de uitreding altijd zeer nabij. Grooter dan de Redder was de nood toch nooit. Wil gedenken hoe vóór dezen, u de Heer heeft gunst bewezen! Wil de wonderen gadeslaan, die Hij heeft vanouds gedaan. Wil nauwkeurig op Zijn werken, en derzelve uitkomst merken: en, in plaats van bitt're klacht, dáárvan spreken dag en nacht!

A. M.

Opvoeding.

HET MEISJE IN DE PUBERTEITSJAREN.

I.

(PSYCHOLOGIE EN OPVOEDING).

Wij willen ons in deze bladzijden bezighouden met het meisje in de jaren, waarin zij geen kind meer is en waarin toch de volwassen leeftijd nog niet is ingetreden. We willen haar waarnemen in haar lichamelijke en geestelijke verschijnselen, haar dus fysiek en psychisch aan ons geestesoog doen voorbijgaan en ons afvragen, of opvoeding in deze jaren noodig en mogelijk is. Is ons antwoord bevestigend, dan willen we nagaan, in welke richting zich de opvoeding moet bewegen en onze aandacht bepalen bij datgene, wat in den loop der tijden in deze richting werd gedaan, om tenslotte stil te staan bij de resultaten, welke de opvoeding der z.g.n. „Rijpere vrouwelijke Jeugd” heden ten dage heeft bereikt.

Wij stellen ons derhalve onze taak voor de rubriek „Opvoeding” in dezen jaargang aldus voor: Eerst geven we een inleiding over de Psychologie en de Opvoeding van de „Rijpere vrouwelijke Jeugd” en daarna zullen meerdere vrouwen, wier levenstaak bin-

nen de grenzen van het meisje in de puberteitsjaren ligt, ons iets uit hare ervaring en van haar arbeidsveld mededeelen.

PSYCHOLOGIE.

Zoo lang de mensch het voorwerp is geweest van waarneming en bestudeering — en hoe kort is betrekkelijk het tijdperk, waarin een zoodanig gemis aan cultuur bestond, dat het hoogste product der schepping, de mensch, buiten zijn eigen observatie-terrein is gebleven — zoo lang heeft men zich bezighouden met de vraag, binnen welke leeftijdsgrenzen de opvoeding van toepassing moet wezen op den onvolwassene. En dan is het verschil in opvatting bij hen, die hieromtrent het resultaat van hunne overdenkingen hebben medegedeeld, niet zoo heel belangrijk, althans niet wat betreft den vollen omvang van den opvoedingsleeftijd: algemeen is men van oordeel, dat de opvoeding moet aanvangen onmiddellijk na de geboorte en dat men haar niet als geëindigd mag beschouwen, voordat de volwassen leeftijd is ingetreden.

Ieder individu doorloopt tijdens zijn aardisch bestaan verschillende zeer onderscheidene perioden, te onderscheiden om alle onderverdeelingen te noemen. Men heeft zelfs beweerd, dat er niet één phase bij eenig organisch wezen is aan te wijzen, die door de menschelijke embryo niet is doorlopen.

Maar we zijn gewend in het menschelijk leven vier karakteristieke perioden te onderscheiden: de kindsheid, de puberteitsjaren, den mannelijken of vrouwelijken leeftijd en den ouderdom. Nu strekt de opvoeding zich uit tot de beide eerste perioden en deze opvoedingsleeftijd is door verschillende psychologen en paedagogen op verschillende wijzen onderverdeeld. Comenius verdeelde dezen leeftijd in vier tijdperken, ieder van zes jaren; Herbart spreekt ook van vier tijdperken, maar hij geeft andere grenzen aan. Schleiermacher verdeelt den leeftijd der opvoeding in huiselijke opvoeding, schoolleeftijd en beroeps- of vakopleiding; Hartmann geeft zes typische trappen aan. Bovendien bezit elke taal bepaalde benamingen voor de ver-